

Gemeentelijke Gezinaanpak Geletterdheid

Stappenplan

Inleiding

Om mee te kunnen doen in onze samenleving, is het belangrijk om taalvaardig te zijn. Zonder voldoende vaardigheden kan iemand in de problemen komen, bijvoorbeeld met werk of gezondheid. De basis van taalvaardigheid wordt gelegd in de vroege kindertijd. Ouders spelen een cruciale rol bij de taalontwikkeling van hun kinderen, maar het lukt niet alle ouders om thuis die taalontwikkeling op een positieve manier te stimuleren. De gezinaanpak richt zich daarom op het ondersteunen van gezinnen wanneer ouders moeite hebben een taalrijke thuisomgeving te bieden.

De gezinaanpak heeft als doel het doorbreken van de cyclus van laaggeletterdheid. De gezinaanpak richt zich op ouders/verzorgers en kinderen. Ouders worden ondersteund bij het stimuleren van de taal-, digitale en geletterdheidsontwikkeling van hun kinderen thuis. Ouders worden ook begeleid bij het op niveau houden of verhogen van hun eigen taalniveau.

In de huidige kenniseconomie raakt het vermogen om informatie te verwerken (of het ontbreken daarvan) direct aan de welvaart van mensen. Daarnaast is het een belangrijke factor als het gaat om de gezondheid van mensen en de mate waarin men participeert en vertrouwen heeft in de samenleving. Deze effecten van laaggeletterdheid hebben niet alleen een negatieve impact op het leven van de laaggeletterden zelf, maar hebben ook impact op de hele samenleving (bijlage 1).

Een lokale netwerksamenwerking is de beste manier om gezinnen te bereiken. In dit document vind je de vijf stappen die nodig zijn om te komen tot een succesvolle gemeentelijke gezinaanpak.

- Stap 1. Werk aan bewustwording
- Stap 2. Werk samen en bouw een netwerk
- Stap 3. Formuleer concrete doelen
- Stap 4. Bepaal een passende aanpak
- Stap 5. Maak afspraken over meten en bijsturen

Stap 1. Bewustwording

Uit onderzoek blijkt dat in de gemeente Oosterhout tussen de 8% en de 10% van de beroepsbevolking laaggeletterd is. Dit komt neer op circa 3.250 laaggeletterden in de leeftijd van 16 tot 65 jaar. Als ook de doelgroep 65+ wordt meegenomen komen er naar schatting nog eens 2.350 laaggeletterden bij. Een totaal van 5.600 mensen.

Omdat het belangrijk is voor het welzijn en welbevinden van iedereen om mee te kunnen doen in de maatschappij, hebben verschillende organisaties die met dit thema bezig zijn besloten te gaan samenwerken om de laaggeletterdheid van inwoners van de gemeente Oosterhout tegen te gaan. In 2019 hebben 21 organisaties een handtekening gezet onder het taalconvenant Oosterhout. Binnen het taalconvenant werken we samen aan drie belangrijke thema's: werk en inkomen, gezondheid en jeugd, gezin en welzijn.

Taalstimulering en ouderbetrokkenheid spelen een belangrijke rol in het schoolsucces van kinderen en dus bij de preventie van laaggeletterdheid. Kinderen van ouders die laaggeletterd zijn, hebben een grotere kans om zelf later ook laaggeletterd te worden. Daarnaast is niet goed kunnen lezen en rekenen slecht voor het zelfvertrouwen van kinderen. De kans dat de achterstand op de kinderen wordt doorgegeven, omdat deze niet worden geholpen met huiswerk of dat er niet wordt voorgelezen, is groot. Dit kan betekenen dat kinderen ook moeite kunnen krijgen met lezen en schrijven, waardoor zij uiteindelijk minder goede kansen krijgen om succesvol deel te nemen aan de samenleving. Dit willen we met z'n allen voorkomen! Beter leren lezen, schrijven, rekenen en leren van digitale vaardigheden helpt de deelnemers.

In Oosterhout heeft 14% van de peuters en 17% van de kinderen in de basisschoolleeftijd een risico op een onderwijsachterstand¹. Het percentage kinderen met een risico op een onderwijsachterstand is per wijk verschillend. In de wijken Oosterheide, Slotjes, Strijen en Dommelbergen wonen relatief gezien de meeste kinderen met een risico op een onderwijsachterstand.

Cijfers gemeente Oosterhout

- Totaal aantal leerlingen basisonderwijs in Oosterhout 2022: 4468 (BO & SBO)
- Leerlingen met migratieachtergrond 2022-2023: Westers 8.3%, Niet-westers: 19.9%
- 677 westerse kinderen met migratieachtergrond (220 jonger dan 4 jaar, 218 5-9 jaar, 239 10-14 jaar)
- 1494 niet-westerse kinderen met migratieachtergrond (440 jonger dan 4 jaar, 496 5-9 jaar, 558, 10-14 jaar)
- 10% van de bevolking in Oosterhout is laaggeletterd²

Aandeel laaggeletterden naar doelgroep

1. Nederlandse werkenden (50+) met gezin: 17% (ongeveer 665 mensen)
2. Nederlandse niet-actieven (50+) met gezin: 13% (ongeveer 516 mensen)
3. Nederlandse werkenden (30-50 jaar): 8% (ongeveer 315 mensen)
4. Oudere Nederlandse singles (50+): 8% (ongeveer 312 mensen)
5. Jongeren (<30) zonder partner of kinderen: 10% (ongeveer 396 mensen)
6. Migranten (30+) met partner en/of kinderen: 27% (ongeveer 1045 mensen)
7. Divers: 16% (ongeveer 607 mensen)

¹ Om te bepalen welke kinderen een verhoogd risico hebben op een onderwijsachterstand wordt gebruik gemaakt van een model waarin de volgende omgevingskenmerken worden gebruikt: opleidingsniveau van ouders, herkomst, verblijfsduur moeder in Nederland, wel of niet schuldsanering, gemiddelde opleidingsniveau van de moeders op school.

² www.geletterdheidinzicht.nl

Stap 2. Netwerken en samenwerken

Beleidssterreinen

De gemeentelijke gezinsaanpak geletterdheid raakt veel verschillende onderwerpen en beleidssterreinen. Binnen de gemeentelijke organisatie vinden er binnen de beleidssterreinen 'volwasseneducatie en laaggeletterdheid' en 'onderwijsachterstandenbeleid' acties plaats die bijdragen aan de gezinsaanpak. De uitwerking hiervan is opgenomen in bijlage 2.

Bestaande netwerken

- OOGO: Bestuurlijk overleg met wethouder + alle bestuurders VO en PO schoolbesturen in Oosterhout. Vindt 2x per jaar plaats (voorjaar en najaar)
- Bestuurlijk overleg PO: overleg ambtelijk gemeente + bestuurders van schoolbesturen PO in Oosterhout. Vindt plaats in januari, mei en juni.
- Periodiek overleg met beleidsadviseurs van Delta Onderwijs (Jenny Rehm en Jeske van der Heijden)
- Werkgroep VVE: werkgroep bestaat uit JGZ, gemeente, Delta voorscholen, PCPO voorscholen.
- Stuurgroep Brede Buurt: overleg met alle brede buurt partners (H19, Moove, Theek 5, Surplus, Delta-Onderwijs).
- Taalnetwerk:
- Stuurgroep Gezinsaanpak: Overleg met gemeente en Theek 5. 4 keer per jaar

Stap 3. Doelgroep & doel

Doel:

Bij het doel maken we onderscheid tussen onze impactclaim en het lange termijn doel. Daarnaast stellen we per (half) jaar een doel op.

Impactclaim:

De cyclus van laaggeletterdheid is doorbroken (met een integrale aanpak).

We vinden het belangrijk dat de cyclus van laaggeletterdheid wordt doorbroken met een aanpak die zich richt op zowel ouders als kinderen. Professionals die met hen werken stellen ouders en kinderen in staat om zich zo optimaal mogelijk te ontwikkelen.

Lange termijn doel:

Er is een doorgaande leerlijn voor kinderen (0-12 jaar) met een risico op een taal- en/of ontwikkelingsachterstand.

Doelgroep:

De doelgroep voor de gehele gezinsaanpak is:

- Kinderen tot en met 18 jaar
- Ouders/verzorgen van kinderen tot en met 18 jaar
- Professionals die werken met kinderen tot en met 18 jaar en hun ouders

2024:

Het is belangrijk om keuzes te maken in doelgroep met een subdoel. Op die manier werken we op een gestructureerde manier aan het doorbreken van de cyclus van laaggeletterdheid.

Voorjaar 2024:

Doelgroep: Oosterhout richt zich op kinderen van 0 tot 2,5 jaar met een risico op een onderwijsachterstand.

Subdoel: Voor zomer 2024 is er nieuw aanbod gericht op taalontwikkeling voor kinderen van 0-2,5 jaar en hun ouders. Kinderen beginnen zo met een kleinere achterstand aan de voorschool.

Najaar 2024:

Doelgroep: Oosterhout richt zich op het professionals die werken met kinderen van 4-12 jaar binnen het onderwijsveld.

Subdoel: Voor eind 2024 zijn de bestuurders op de hoogte van de rol van het onderwijs bij het doorbreken van de cyclus van laaggeletterdheid.

2025:

Eind 2025 pakken onderwijsprofessionals hun rol omtrent het doorbreken van de cyclus van laaggeletterdheid.

Eind 2025 is er een routekaart met alle interventies binnen de gemeente.

Stap 4. Aanpak

Activiteiten & doelen:

Om een passende aanpak te maken maken we gebruik van de Theory of Change (TOC). In onze ToC staat benoemd welke activiteiten er zijn, welke resultaten we graag zien en welke doelen samenhangen met deze activiteiten. Dit alles samen leidt tot onze impactclaim: **de cyclus van laaggeletterdheid wordt doorbroken met een integrale aanpak.**

De ToC maakt duidelijk waar er goede samenwerking is en waar er mogelijkheden zijn tot een betere samenwerking. Dit geeft Oosterhout de mogelijkheid om meer gezinnen te bereiken en zo de cyclus van laaggeletterdheid te doorbreken.

Taakverdeling

Gemeente Oosterhout: Regiehouder

De gemeente is verantwoordelijk voor een duurzame gezinsaanpak en zet hier samen op in met maatschappelijke organisaties.

Bibliotheek Theek 5: Verbinder & uitvoerder

De bibliotheek heeft veel aanbod passend bij de gezinsaanpak. Haar taak is om de verbinding te leggen tussen aanbod van maatschappelijke organisaties.

Maatschappelijke organisaties: Uitvoerder

De maatschappelijke organisaties zijn verantwoordelijk voor hun eigen aanbod. Zij dienen in hun aanbod de gezinsaanpak een plek te geven en dit te borgen binnen hun organisatie.

Tijdspad

De stuurgroep gezinsaanpak komt vier keer per jaar samen en volgt daarbij de PDCA-cyclus. Dit staat voor Plan, Do, Check, Act. De stuurgroep kijkt naar de huidige en nieuwe subdoelen, de uitvoering en evaluatie/monitoring. Per subdoel wordt een tijdspad aangegeven.

Financiering

Vanuit de onderwijsachterstandenmiddelen wordt in kaart gebracht welke mogelijkheden er zijn voor een aanpak passend bij de GGG.

Communicatie

2024: Er komt een infographic over de gezinsaanpak binnen Oosterhout.

2024: Er wordt een kick-off bijeenkomst georganiseerd met alle belangrijke partners. De vraag die centraal staat is: wat is jouw rol binnen de gezinsaanpak

2024: Er wordt een praatplaat over de gezinsaanpak in Oosterhout

Stap 5. Monitoring

Het is van belang om te weten of de inspanningen het gewenste en beoogde effect hebben. We maken daarom gebruik van bestaande instrumenten en kijken waar we nog een instrument ontwikkelen.

Theory of Change

De Theory of Change van 2023 laat zien wat het totale aanbod is voor de gezinsaanpak. Het weergeeft ook waar nog hiaten zitten in het aanbod. Daar gaan we in 2024 mee aan de slag.

Bestaande instrumenten

Monitor Boekstart en BoekstartCoach:

Een jaarlijkse monitor in de kinderopvang om de voorleesomgeving en het gedrag van pedagogisch medewerkers rondom leesbevordering te verbeteren. De Monitor BoekStartcoach geeft meer informatie over de invulling en rol van de BoekStartcoach.

Bibliotheekmonitor 0-4 jaar:

Een jaarlijkse enquête als onderdeel van de Bibliotheekmonitor, gericht op voor- en vroegschoolse educatie. Hierin zijn ook vragen opgenomen over de dienstverlening van de bibliotheek rondom de gezinsaanpak.

Bibliotheekmonitor basisvaardigheden:

Een jaarlijkse enquête als onderdeel van de Bibliotheekmonitor, gericht op basisvaardigheden. Hierin zijn ook vragen opgenomen over de dienstverlening van de bibliotheek rondom de gezinsaanpak.

Bibliotheekonderzoek / impactmonitor:

Instrumenten waarmee bibliotheken lokaal de impact van cursussen basisvaardigheden kunnen meten.

Meetplan Voor- en DoorleesExpress:

Theek 5 heeft een eigen meetplan gemaakt voor het meten van effecten en impact bij de Voor- en DoorleesExpress gezinnen. Dit richt zich specifiek op ouders.

Monitor Volwasseneducatie:

Een monitor die de impact van volwasseneneducatie op het dagelijks leven en de arbeidsmarktpositie in kaart brengt.

Nog te ontwikkelen

Mogelijk zijn er nog delen van de activiteiten binnen de gezinsaanpak waar bij het fijn zou zijn als er impact wordt gemeten.

Effectmeting Onderwijs:

Binnen het onderwijs gaan we werken met een effectmeting op het programma 'de Bibliotheek op School'. Het is belangrijk dat gezinsaanpak ook een onderdeel wordt van de meting.

Bijlage 1

De totale jaarlijkse kosten van laaggeletterdheid in Nederland zijn hoog. Om de kosten per laaggeletterde per jaar te berekenen, kunnen deze kosten worden verdeeld over het aantal laaggeletterden. Dit komt neer op circa €575 per jaar voor laaggeletterden tussen 16 en 65 jaar en circa €138 per jaar voor laaggeletterden ouder dan 65 jaar. Deze kosten komen jaarlijks terug en moeten dus over de levenscyclus van een laaggeletterde worden gerekend. Daar komt bij dat een aanzienlijk deel van deze kosten – circa 49% – voor rekening komt van de overheid en de maatschappij. Nederland kan beter concurreren, is welvarender én gezonder als het meer aandacht besteedt aan het bestrijden van laaggeletterdheid. (PWC, 2018)³

Maatschappelijke kosten			Kostendrager	
Categorie	Soort kosten	Laaggeletterden	Zorgverzekeraar/ overheid	Overheid / maatschappij
Productiviteit	Netto inkomensverlies werkende laaggeletterden	€ 405 mln		
	Netto inkomensverlies niet-werkende laaggeletterden	€ 167 mln		
	Gemiste belastinginkomsten			€ 80 mln
Zorg	Extra huisartsenbezoeken vanwege laaggeletterdheid		€ 7 mln	
	Extra ziekenhuisopnames vanwege laaggeletterdheid		€ 250 mln	
Sociale zekerheid	Meer bijstandsuitkeringen vanwege arbeidsmarktpositie van laaggeletterden			€ 117 mln
Armoede	Compensatie basisbehoefte vanwege laaggeletterdheid			€ 95 mln
Totaal per kostendrager*		€ 572 mln	€ 257 mln	€ 292 mln

Tabel maatschappelijke kosten van laaggeletterdheid in Nederland per jaar, per kostendrager, per categorie.
Uit: Onderzoek maatschappelijke kosten laaggeletterdheid. Stichting Lezen & Schrijven – PWC. Maart 2018

³ Onderzoek Maatschappelijke kosten laaggeletterdheid, Stichting Lezen & Schrijven PWC. Maart 2018

Bijlage 2

Volwasseneneducatie en laaggeletterdheid:

Het regioplan 2020-2024 bevat twee doelstellingen, namelijk:

- de basis op orde hebben: kijken welk aanbod voor taal en basisvaardigheden we hebben in onze regio en waar meer behoefte aan is. Kijken hoe mensen bij cursussen komen en of ze goed geholpen worden. Nieuwe afspraken maken met aanbieders voor cursussen.
- meer mensen bereiken: in Oosterhout niet meer mensen bereiken, maar een breder bereik creëren. Focus op basisvaardigheden. Laaggeletterdheid wordt op de agenda van onze partners gezet. We kunnen allemaal laaggeletterdheid herkennen en we weten wie we waarvoor kunnen doorverwijzen. Ook wordt gewerkt aan eenvoudig communiceren.

In het jaarplan 2024 Digi-Taalhuis Oosterhout zijn acties opgenomen die bijdragen aan deze twee doelstellingen. Enkele acties dragen direct bij aan de gezinsaanpak, namelijk:

- We werken uit hoe we mogelijke deelnemers kunnen bereiken. Door middel van aanbod van voor volwassenen op basisscholen bereiken we laaggeletterde ouders.
- Voor het geven van trainingen in het Herkennen & Doorverwijzen van laaggeletterden en het bespreekbaar maken, leiden we lokaal professionals uit de Taalnetwerken op. We zetten in op de e-learning Laaggeletterdheid. Daarnaast, in afstemming met het Digi-Taalhuis, training Herkennen & Doorverwijzen.
- Binnen het taalnetwerk OH hebben we een focusgroep die zich hierop richt. Zij onderzoeken intern wie er getraind moet worden en stemt met het Digi-Taalhuis af hoe.
- Gezinsaanpak: Binnen de gemeentelijke gezinsaanpak onderzoeken we waar kansen liggen en voeren een samenwerkingsactiviteit uit. Binnen het taalnetwerk hebben we een focusgroep die zich hierop richt:
 - Theek 5
 - Curio
 - Delta
 - Menorah
 - gemeente

Binnen de gezinsaanpak willen we dichterbij de doelgroep: we draaien we de pilot Taalhuis op school op twee scholen.

Daarnaast dragen de andere acties uit het jaarplan Digi-Taalhuis indirect bij aan de gezinsaanpak. Het jaarplan 2024 is toegevoegd als bijlage.

Onderwijsachterstandenbeleid:

Binnen dit beleidsterrein bestaan enkele subsidieregelingen die bijdragen aan de gezinsaanpak, namelijk:

- Subsidieregeling voorkomen en bestrijden van taalachterstanden bij kinderen (voorschools en basisschoolleeftijd): dit is een structurele subsidie. Theek 5 voert hiermee activiteiten uit, namelijk VoorleesExpress, boekstartcoach, voor jou en je kind, herkennen laaggeletterdheid in het onderwijs.
- Impulssubsidie voorkomen en bestrijden van taalachterstanden bij kinderen (voorschoolse en basisschoolleeftijd): dit is een incidentele subsidie. Theek 5 voert hiermee activiteiten uit, namelijk DoorleesExpress, taal & tablets, training voorleescoördinator.

- Subsidieregeling peuteropvang en voorschoolse educatie. Dit is een structurele subsidie voor de voorscholen om peuters deel te laten nemen aan voorschoolse educatie. Een van de doelstellingen van de subsidie is een dekkend aanbod van voor- en vroegschoolse educatie voor alle (doelgroep)kinderen (en hun ouders en verzorgers). Een van de nadere verplichtingen van de subsidie is dat elke voorschool een gericht ouderbeleid heeft dat gebaseerd is op de eigen ouderpopulatie. Hierin wordt in ieder geval beschreven hoe ouders worden betrokken bij VVE op de voorschool en hoe ouders geïnformeerd worden over de ontwikkeling van hun kind.

In de visie onderwijs zijn diverse thema's en ambities vastgesteld. In het uitvoeringsprogramma VVE worden enkele ambities uit de onderwijsvisie geconcretiseerd. Het uitvoeringsprogramma VVE wordt geconcretiseerd en gerealiseerd door de werkgroep VVE. Deze werkgroep bestaat uit gemeente, voorscholen en jeugdgezondheidszorg. Op de agenda staan enkele acties die bijdragen aan het vergroten van de ouderbetrokkenheid en dus ook aan de gezinsaanpak:

- We stimuleren ouders om thuis ontwikkelingsgerichte activiteiten te ondernemen
- Aandacht voor wederzijdse inspanningsverplichting richting ouders: welke inzet mag van ouders verwacht worden.
- Organiseren kennisdeling en uitwisseling over ouderbetrokkenheid tussen uitvoerende partijen.
- Creëren van ontwikkelingsgericht aanbod voor 0 tot 2.5 jarigen en hun ouders en/of aanbod voor 2.5 tot 4 jarigen en hun ouders.